

Helena Wiórkiewicz

Warszawa

II Muzealne Spotkania z Kresami. Z prac nad organizacją konferencji i przygotowaniem publikacji¹

Na wstępie warto zaznaczyć, że problematyka Ziem Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej Polskiej, zwanych w polskiej literaturze przedmiotu Kresami Wschodnimi, obecna jest w działalności Muzeum Niepodległości już od ćwierćwiecza. Muzeum realizuje ją w różnych formach, wielokrotnie we współpracy z organizacjami Kresowian, m.in. z Towarzystwem Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, Stowarzyszeniem Grodnian im. Elizy Orzeszkowej w Warszawie, Kołem Krzemieńczan przy Towarzystwie Miłośników Warszawy (Oddział Stare Miasto).

Główną formą realizacji tematyki kresowej jest funkcjonowanie trzech – powstałych w różnym czasie – kolekcji: Kolekcji Leopoldis (1992), Kolekcji Sybirackiej (1994), Kolekcji Krzemienieckiej (2003); kolekcji otwartych, a więc stale gromadzących kresowe pamiątki i wzbogacanych o nowe materiały. Najwcześniej, bo w grudniu 1992 roku, z inicjatywy dawnych lwowian i innych Kresowian zrzeszonych w Oddziale Stołecznym Towarzystwa Miłośników Lwowa, wspólnie z Muzeum Niepodległości i w jego siedzibie powołano Kolekcję Leopoldis, będącą

¹ Tekst wygłoszony podczas promocji tomu *Dziedzictwo i pamięć Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej. II Muzealne Spotkania z Kresami* w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

nawiązaniem do tradycji przedwojennego Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa (działającego w latach 1906–1939). Przyjęty w styczniu 1993 roku – aktualny do dzisiaj – program określił cele i zadania Kolekcji Leopoldis: systematyczne gromadzenie materiałów historycznych, muzealnych, wszelkich śladów przeszłości upamiętniających i upowszechniających wśród potomnych dziedzictwo historycznego Lwowa i Małopolski Południowo-Wschodniej. Wkrótce zasięg terytorialny gromadzenia zbiorów, a także prac wystawienniczych i wydawniczych rozszerzono na cały obszar Ziemi Wschodnich państwa polskiego w jego historycznych, zmieniających się pod wpływem różnych kataklizmów dziejowych granicach. Warto odnotować, że do dzisiaj, do Kolekcji Leopoldis pozyskano przeszło 5 000 rozmaitych obiektów (dominują różne pamiątki kilkunastu rodzin lwowskich) przekazanych przez ponad 100 ofiarodawców z ponad 25 miejscowości w Polsce oraz kilku z zagranicy².

W Kolekcji Sybirackiej, gromadzącej pamiątki dokumentujące losy wywiezionych na Wschód Polaków, wśród których tak wielu to mieszkańcy dawnych Kresów Wschodnich deportowani w głąb ZSRR, znalazło się ponad 1 500 obiektów dotyczących zesłańców, więźniów i łagierników oraz dzisiejszych działań upamiętniających prześladowania³. Dzięki ofiarności darczyńców do Kolekcji Krzemienieckiej trafiły liczne archiwalia, materiały ikonograficzne, wydawnictwa, które dość szeroko obrazują charakter przedwojennego Krzemieńca i jego

² O Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie, o niektórych wystawach kresowych zob. m.in.: T. Skoczek, Ł. Żywek, *Kolekcja Leopoldis w zbiorach Muzeum Niepodległości*, „Niepodległość i Pamięć” 2014, nr 3–4 (47–48), s. 285–293; H. Wiórkiewicz, *Kolekcja Leopoldis...*, „Niepodległość i Pamięć” 1999, nr 1 (14), s. 223–245; eadem, *Kolekcja Leopoldis...*, „Niepodległość i Pamięć” 2006, nr 3 (24), s. 311–346; eadem, *Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie*, „Niepodległość i Pamięć” 1999, nr 1 (14), s. 247–264; eadem, *Pamięć Grodna 1919–1939*, ibidem, s. 265–273.

³ *Kolekcja Sybiracka. Katalog zbiorów*, [oprac.] A. Milewska-Młynik, Warszawa 2002; A. Milewska-Młynik, *Wystawy sybirackie w Muzeum Niepodległości*, „Niepodległość i Pamięć” 2015, nr 2 (50), s. 331–336 (tu podano, że Kolekcja Sybiracka liczy już około 4 000 obiektów, dominują archiwalia).

sławnego Liceum oraz dokumentują współczesne działania mające na celu zachowanie pamięci o mieście, jego społeczności i Liceum Krzemienieckim⁴.

Obok gromadzenia zbiorów zrealizowano kilkanaście znaczących merytorycznie i wizualnie wystaw muzealnych, korzystając przy tym z ogromnej życzliwości innych muzeów i kolekcjonerów pamiątek kresowych. Były to m.in. wystawy: „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie” (17.09.1997–18.01.1998), jak dotychczas największe przedsięwzięcie – pierwsza w powojennej Polsce muzealna prezentacja całego obszaru Kresów Wschodnich na przestrzeni dziejowej (pokazano ponad 1200 obiektów, pochodzących z zasobów 37 instytucji oraz ze zbiorów 30 osób prywatnych); „Pamięć Grodna 1919–1939” (29.01–30.04.1999); stała ekspozycja pt. „Sybiracy 1940–1956”; od 2000 roku prezentowana w Oddziale Muzeum Niepodległości – w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej; wystawa pt. „Krzemieniec – miasto wielkiej tęsknoty” (2008).

Inną formą upowszechniania i upamiętniania Kresów Wschodnich były specjalne wydawnictwa. W latach 1999–2008 przygotowano edycje trzech specjalnych numerów czasopisma muzealno-historycznego „Niepodległość i Pamięć”: w roku 1999 nr 1 (14), opatrzony tytułem *Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. W obronie polskości*; w roku 2006 nr 3 (24), w całości poświęcony historii i pamięci Lwowa – tą publikacją Muzeum włączyło się w obchody ogólnopolskie trzech bardzo ważnych rocznic: 750-lecia pierwszej wzmianki źródłowej o Lwowie, 650-lecia lokacji miasta, 350-lecia ślubów Jana Kazimierza w lwowskiej katedrze. W roku 2008 roku wydany został obszerny, składający się z dwóch części numer 1 (27) pisma pt. *Wołyń: historia i dziedzictwo*, wydany w ramach obchodów 65. rocznicy ludobójstwa dokonanego przez OUN/UPA na ludności polskiej Kresów Wschodnich.

⁴ A. Milewska-Młynik, *Kolekcja Krzemieniecka Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Niepodległość i Pamięć” 2006, nr 2 (23), s. 149–160; eadem, *Liceum krzemienieckie służba na użytek Ojczyzny i nauki – w świetle materiałów zgromadzonych w Muzeum Niepodległości w Warszawie*, [w:] *Dziedzictwo i pamięć Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej...*, pod red. A. Stawarza, Warszawa 2009, s. 259–266.

Historia Kresów Wschodnich znalazła miejsce w działalności edukacyjno-popularyzatorskiej, realizowanej w Muzeum poprzez lekcje muzealne, spotkania autorskie, prezentacje publikacji, odczyty, projekcje filmów, konkursy wiedzy itp.

Działania zbierackie i wystawiennicze, wydawnicze i popularyzatorskie, owocna współpraca z wieloma placówkami naukowymi i instytucjami kultury, organizacjami Kresowian i miłośników Kresów Wschodnich skłoniły Muzeum Niepodległości do podjęcia kolejnego, poważnego przedsięwzięcia: w lutym 2007 roku Muzeum wystąpiło z inicjatywą zorganizowania I Muzealnych Spotkań z Kresami, tj. konferencji poświęconej prezentacji posiadanych zbiorów, zrealizowanych wystaw i innych form aktywności dotyczących problematyki kresowej. Inicjatorem był ówczesny dyrektor Muzeum dr Andrzej Stawarz. I Muzealne Spotkania z Kresami – po ponad rocznej pracy przygotowawczej – odbyły się w dniach 26–27 maja 2008 roku w Muzeum Niepodległości w Warszawie, stanowiąc jedno z ważnych przedsięwzięć naukowo-kulturalnych na drodze do scalenia mocno rozproszonej wiedzy o zachowanym w zasobach muzeów, jak też bibliotek i archiwów dziedzictwie Kresów Wschodnich.

W konferencji udział wzięło 30 pracowników merytorycznych z 18 instytucji muzealnych, ale też wyższych uczelni, archiwów państwowych, bibliotek, stowarzyszeń, Kresowian i 1 osoba prywatna, z 10 miejscowości w Polsce, w tym m.in. z Warszawy (11 referentów), z Krakowa (8), z Przemyśla (2). Dla utrwalenia dorobku konferencji wydano drukiem jej pokłosie w obszernym (ss. 523), bogato ilustrowanym (374 ilustracje) tomie pt. *Dziedzictwo i pamięć Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej*. Publikacja ukazała się w listopadzie 2009 roku, a 19 stycznia 2010 w Muzeum Niepodległości miała miejsce jej prezentacja w obecności ponad 120 osób, sprzedano 26 egzemplarzy.

Z satysfakcją odnotowano w związku z I Muzealnymi Spotkaniami z Kresami wiele pozytywnych głosów, odnoszących się do tej inicjatywy, które ujawniły się w środowiskach organizacji kresowych, jak też właśnie w muzeach i innych instytucjach mających w swych zasobach i nadal gromadzących różnego

rodzaju pamiątki, dokumenty czy dzieła sztuki pochodzące z Kresów, ale też powstałe gdzie indziej, mówiące o tym terytorium. Pozytywne przyjęcie tej formy działalności skłoniło Muzeum Niepodległości do jej kontynuacji, przy jeszcze szerszym udziale zainteresowanych instytucji. I właściwie niezwłocznie podjęto kolejne przedsięwzięcie.

Prace merytoryczno-organizacyjno podporządkowane przygotowaniu II Muzealnych Spotkań z Kresami rozpoczęto w lutym 2010 roku i trwały do maja 2011. Obejmowały one umownie trzy etapy. Początkowo – w okresie luty–lipiec 2010 roku – miało miejsce wytypowanie i zaproszenie do współpracy różnych instytucji, poprzedzono to przeglądem drukowanych katalogów zbiorów, katalogów wystaw i innych publikacji wielu muzeów posiadających i gromadzących zbiory oraz realizujących w różnych formach tematykę kresową, przeprowadzono też rozmowy z przedstawicielami wielu instytucji, bo przecież to duże przedsięwzięcie muzealne mogło być zrealizowane tylko we współpracy z innymi placówkami, które – mieliśmy nadzieję – odpowiedzą pozytywnie na nasze zapytanie.

W marcu 2010 roku został rozesłany tekst pisma (rodzaj apelu-zaproszenia) do 39 instytucji i kilku osób prywatnych, w którym określono, że II Muzealne Spotkania z Kresami – podobnie jak pierwsze – będą poświęcone prezentacji zbiorów (ich różnych typów), zrealizowanych dotąd wystaw, prac naukowo-badawczych, edytorskich oraz innych form aktywności obejmujących problematykę Ziemi Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Tak zaproponowana formuła konferencji główną rolę w mówieniu o dziejach dawnej polskiej ziem kresowych i losach Kresowian powierzała obiektom muzealnym, dokumentom historycznym i pamiątkom, świadczącym o przeszłości i ją dokumentującym. Oprócz tematu głównego wskazano na potrzebę uwzględnienia też innych wątków, jak na przykład: stan ratowania polskich zabytków za wschodnią granicą czy kultywowanie kresowych tradycji w powojennej Polsce (w tym głównie działania o zorganizowanym charakterze od roku 1989). Do końca lipca 2010 roku – w odpowiedzi na rozesłane pismo – uczestnictwo w konferencji zgłosiło 32 autorów z 33 referatami.

W drugim etapie – w końcu 2010 roku i na początku 2011 – w następstwie już otrzymanych zgłoszeń udziału w II Muzealnych Spotkaniach z Kresami został opracowany projekt programu konferencji; tekst rozesłano do zgłoszonych już autorów referatów z prośbą o ostateczne potwierdzenie udziału, precyzję tytułu referatu, podanie formy prezentacji itd., podano też szczegóły organizacyjne i porządkowe konferencji. Po otrzymaniu odpowiedzi od 34 autorów referatów w marcu 2011 roku powstała ostateczna wersja merytorycznego programu konferencji, który rozesłano zainteresowanym. Niezbędne było też zabezpieczenie w budżecie Muzeum Niepodległości na rok 2011 środków finansowych na realizację konferencji: druk zaproszenia, programu, honoraria dla autorów referatów, oprawę wizualną konferencji itd.

Trzeci etap obejmował prace merytoryczno-organizacyjne realizowane w marcu–maju 2011 roku, m.in.: pozyskanie honorowego i medialnego patronatu konferencji, druk zaproszenia i programu, rozesłanie takowych referentom i zaproszonym gościom; przygotowanie materiałów informujących (obszerny tekst i ilustracje) na stronę internetową konferencji, dla środków masowego przekazu oraz dla redaktora „Rzeczpospolitej”, opracowującego wkładkę tej gazety poświęconą tematyce kresowej oraz wizualna oprawa konferencji – wystawa z materiałów nadesłanych przez autorów referatów.

II Muzealne Spotkania z Kresami, których inicjatorem i organizatorem było Muzeum Niepodległości w Warszawie, odbyły się w dniach 23–24 maja 2011 roku. Patronat honorowy nad konferencją objęli: marszałek Senatu RP Bogdan Borusewicz, minister kultury i dziedzictwa narodowego Bogdan Zdrojewski oraz marszałek województwa mazowieckiego Adam Struzik. Patronat medialny – „Rzeczpospolita”, która na tę okoliczność wydała specjalny dodatek pt. „Muzealne Spotkanie z Kresami” oraz TVP Historia. W II Muzealnych Spotkaniach z Kresami wzięło udział 35 pracowników merytorycznych z 19 instytucji muzealnych, wyższych uczelni, archiwów państwowych, bibliotek i innych oraz osoby prywatne (2), z 9 miejscowości w Polsce. I tak z Warszawy było 14 referentów z 8 następujących instytucji: Mu-

zeum Narodowe w Warszawie (4), Muzeum Niepodległości (3), Państwowe Muzeum Etnograficzne (2), Akademia Sztuk Pięknych (1), Biblioteka Narodowa (1), Narodowe Archiwum Cyfrowe (1), Instytut Sztuki PAN (1), Dom Spotkań z Historią (1) oraz 2 osoby prywatne. Z Krakowa przyjechało i wystąpiło 8 referentów z 4 instytucji: Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego (3), Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli (3), Biblioteka Jagiellońska (1), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II (1). Inne miejscowości i miejsca pracy autorów to: Narodowe Muzeum Ziemi Przemyskiej w Przemyśle (3) – potem niektórzy zmienili miejsce pracy; Muzeum Okręgowe w Tarnowie (2); Muzeum Narodowe w Gdańsku (1); Muzeum w Gliwicach (1); Muzeum Mazowieckie w Płocku (1); Pracownia-Muzeum J.I. Kraszewskiego w Poznaniu (1); Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu (1 osoba, ale 2 referaty).

Zostało wygłoszonych 35 referatów zgrupowanych w 5 blokach tematycznych – według typów obiektów. I tak w bloku pierwszym zaprezentowane zostały obiekty, kolekcje lub zbiory grafiki, rysunku i malarstwa dotyczące Kresów, przechowywane w zasobach: Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Okręgowe w Tarnowie, Muzeum Mazowieckiego w Płocku. Autorzy 6 opracowań przedstawili kolejno: *Album widoków Wołynia* Henryka Peyera, austriackiego malarza, rysownika i litografa, wykonanych według jego własnych rysunków „z natury” w połowie XIX wieku; wileńskie albumy kolekcjonerskie Marii Celestyny Boczkowskiej z 2 połowy XIX wieku; rezydencje i dwory w rysunkach architektonicznych ze zbiorów Mniszchów z Wiśniowca; rezydencje kresowe książąt Sanguszków i ich portrety z pałacu w Sławucie; przykłady malarstwa dotyczącego m.in. Huculszczyzny, Polesia, litografie z *Albumu wileńskiego*, wydawanego przez Jana Kazimierza Wilczyńskiego w Wilnie w latach 1845–1875.

W części drugiej zaprezentowane zostały zbiory i kolekcje fotografii kresowej, od czasu pierwszej wojny światowej po rok 1944. W tekstach siedmiorga autorów omówiono m.in.: działalność „spółki wydawniczej” legionistów II Brygady Legionów Polskich; fotograficzne wyprawy na Kresy Henryka Poddęb-

skiego; życie na Wołyniu lat 30. XX wieku w dokumentacji fotograficznej Adama Juliana Łukaszewskiego (1906–1973); Korpus Ochrony Pogranicza (formacja wojskowa funkcjonująca w latach 1924–1939) w zbiorach Narodowego Archiwum Cyfrowego; *Wilno po akcji „Burza” w obiektywie Jana Bułhaka; Jan Bułhak, próby powrotu – Kresy w PRL-u.*

Część trzecia (obszerna, 6 referatów) ukazywała zbiory i kolekcje druków, rękopisów i innych obiektów. Dwa teksty dotyczyły zbiorów kresowych z kolekcji Józefa Ignacego Kraszewskiego, przechowywanych w Muzeum Narodowym w Warszawie (ryciny heraldyczne z XVII–XVIII wieku) oraz w Pracowni-Muzeum pisarza w Poznaniu (tu bogaty, różnorodny zbiór rzemiosła artystycznego, albumów, adresów gratulacyjnych itd. podarowanych Kraszewskiemu na 50-lecie jego pracy literackiej w 1879 r.). Analityczny artykuł przedstawiał powstanie, losy i konserwację Panoramy Plastycznej Dawnego Lwowa, autorstwa inż. Janusza Witwickiego (1903–1946), generalnego lwowskiego architekta, historyka architektury – 21.02.1989 roku model „Panoramy” został wpisany na listę dóbr kultury narodowej, a od 8.06.2006 stał się własnością Ossolineum we Wrocławiu. Obszerny tekst prezentował znajdujące się w zasobach Muzeum Niepodległości w Warszawie pamiątki lwowskiej rodziny Drexlerów, poprzez uczestnictwo w zdarzeniach historycznych, w życiu publicznym, aktywność zawodową wpisanej w historię królewskiego stołecznego miasta Lwowa czasu zaborów i II Rzeczypospolitej (m.in. artystka-rzeźbiarka i malarka Luna Drexlerowa i jej brat Ignacy Drexler, inżynier architekt, profesor Politechniki Lwowskiej). Tekst o archiwum Mieczysława Zadróźnego (1899–1960) przypominał osobę tego zasłużonego działacza kultury i kierownika Głównej Biblioteki Naukowej sławnego Liceum Krzemienieckiego. Zamykał tę część referat zatytułowany *Kresowiana w zbiorach prywatnych – potencjał wystawienniczy, popularyzatorski, naukowo-badawczy i edytorski*, autorstwa Tomasza Kuby Kozłowskiego (Dom Spotkań z Historią).

W części czwartej (5 referatów) przedstawiono kresowe kolekcje etnograficzne, przechowywane w zasobach Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie i Muzeum Etnograficz-

nego im. Seweryna Udzieli w Krakowie, dotyczące Huculszczyzny w XX i XXI wieku, Rusinów Karpackich, litewskich, białoruskich i ukraińskich ozdób z papieru z początku XX wieku, a także opis kresowego tkactwa kultywowanego przez przesiedleńców z Kresów na Ziemię Zachodnie.

W części piątej, zatytułowanej: *Wystawiennictwo, prace konserwatorskie, badawcze i popularyzacja* znalazło się 10 opracowań przygotowanych przez 11 autorów, przy czym 3 referaty dotyczyły przygotowanych wystaw kresowych i towarzyszących im projektów badawczych w Ossolineum, w Muzeum w Gliwicach, w Muzeum Narodowym w Gdańsku, Oddział Etnograficzny w Gdańsku-Oliwie. Kolejne 4 opracowania świadczyły o zrealizowanych zadaniach remontowych i konserwatorskich w polskich obiektach zabytkowych na Ukrainie i Białorusi; dotyczyły one prac konserwatorskich w świątyniach w Buczaczu, Koropcu, Porchowej (obszerny tekst ks. prof. dr. hab. Józefa Wołczańskiego), konserwacji-rekonstrukcji pomnika generała Józefa Dwernickiego we Lwowie, prac konserwatorskich w kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Apostoła w Słonimiu, inwentaryzacji – katalogowego opracowania nagrobków figuralnych na polskich mogiłach obecnego pogranicza polsko-ukraińskiego (rejon mościski i starosamborski, opracowała Urszula Olbromska). Pojedyncze opracowania przedstawiały: efekty badań nad Madonnami Kresowymi z Orłami Białymi w kościołach obrządku łacińskiego oraz Krzemieniec i Wołyń w prozie i poezji polskiej okresu dwudziestolecia międzywojennego. Część tę – programowo – zamykała prezentacja czasopism wydawanych w Polsce w latach 1989–2009; temat podjęty po raz pierwszy (w formie materiałów do bibliografii), opracowany w wyniku kwerend bibliotecznych, jak również licznych kontaktów z organizacjami Kresowian. Poza programem, jako 36. referent konferencji, wystąpił wówczas przebywający w Polsce Mykoła Kybaljuk, prezentując renowację założenia pałacowo-parkowego w Wiśniowcu na Ukrainie. Zabrała też głos etnografka z radia w Toronto (Kanada), dr Alicja Zobel.

W autorskich prezentacjach multimedialnych, przygotowanych zgodnie z zasadami naukowymi, można było zoba-

czyć cenne, niezwykle interesujące zabytki, pamiątki kresowe, obok obiektów znanych były rara i inedita, a wszystko to świadczyło, że Kresy Wschodnie – mimo zmienności granic – towarzyszyły polskiej historii przez 6 wieków, że nie jest to żaden obszar mityczny, ale przez wieki rzeczywista i integralna część Rzeczypospolitej Polskiej, obszar pracy i życia wielu pokoleń Polaków i innych narodowości współtworzących z nami dziedzictwo kresowe. Piękne, barwne reprodukcje prezentowanych obiektów zakwalifikowano do wydawnictwa pokonferencyjnego.

W dyskusji – na zakończenie konferencji – miały miejsce wystąpienia m.in. w sprawie powołania w Polsce Muzeum Kresów czy najogólniej ujmując – ośrodka dokumentacji historii i kultury Kresów Wschodnich. Mówiono o konieczności ratowania obiektów sakralnych i zabytków świeckich, należących do polskiego dziedzictwa kulturowego, a znajdujących się za wschodnią granicą naszego dzisiejszego państwa, jak również o formach kontaktów – współdziałania w tym zakresie (ale tu głosy dyskutantów były bardzo podzielone) z właściwymi placówkami naukowymi i kultury na Białorusi, Ukrainie i Litwie. Zarówno autorzy prezentacji, jak i goście konferencji zgłaszali potrzebę, wręcz konieczność kontynuowania Muzealnych Spotkań z Kresami, uznając je za bardzo ważną formę działania prowadzącego do w miarę pełnego opracowania ocalałych zbiorów kresowych, scalenia wiedzy o zasobach muzealnych, ale też w znacznej mierze im pokrewnych, a przechowywanych w archiwach i bibliotekach, dokumentujących polskie dziedzictwo kresowe. Podkreślano, że prace naukowo-dokumentacyjne prowadzone wokół Muzealnych Spotkań z Kresami służą badaczom przedmiotu, organizatorom wystaw, wszystkim innym interesującym się Kresami. II Muzealnym Spotkaniem z Kresami towarzyszył pokaz pamiątek kresowych – obiektów (ich reprodukcji) wybranych przez autorów prezentacji oraz wystawa czasopism kresowych wydanych w Polsce w latach 1989–2008 ze zbiorów Muzeum Niepodległości. Wtedy też kilka osób obecnych na konferencji (Jadwiga Kern-Bałata, Wiktoria Blacharska, Elżbieta Niewolska, Andrzej Chlipalski, Bożena Kubit, Mykoła

Kybaljuk) przekazało do zbiorów Muzeum Niepodległości różne materiały o tematyce kresowej.

Po konferencji przystąpiono niezwłocznie do gromadzenia jej pokłosia do druku. Już w czerwcu – dziękując referentom za udział w II Muzealnych Spotkaniach z Kresami – rozesłano pismo z prośbą o przekazanie materiałów tekstowych i ilustracyjnych w wersji papierowej i elektronicznej, dopracowanych zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami wydawniczymi w zakresie przypisów, podpisów pod ilustracjami, opracowania tekstów do spisu ilustracji itd. Materiały w formie już dopracowanej, niejednokrotnie też rozszerzonej, opatrzonej bibliografią przedmiotu, napływały sukcesywnie. Na przykład – do 30 września 2011 roku materiały tekstowe i ilustracyjne przygotowane w formie do druku złożyło 13 autorów, a do końca roku – 30. Nadzień 30 kwietnia 2012 roku dostarczonokolejne 2 opracowania, a 23 maja nadszedł ostatni tekst. W ten sposób w czerwcu 2012 roku udało się zakończyć ostateczne gromadzenie zgłoszonych przez autorów wystąpień konferencyjnych, zamówionych przez Muzeum Niepodległości – tekstów i ilustracji. W przygotowywanej publikacji nie znalazły się 4 wygłoszone na konferencji referaty: 2 nie zostały dostarczone przez autorów, inne 2 zostały wycofane przez autorki.

Kolejny etap pracy nad przygotowaniem do publikacji pokłosia II Muzealnych Spotkań z Kresami to szczegółowy przegląd całości nadesłanych materiałów tekstowych i ilustracyjnych oraz ich uporządkowanie. Należy odnotować, że autorzy bardzo poważnie potraktowali swoje opracowania, w zdecydowanej większości pionierskie teksty, uznali je za liczący się dorobek naukowy. Dopracowania, uzupełnień wymagała spora część tekstów towarzyszących ilustracjom, bowiem były tu braki merytoryczne i formalne, zarówno w podpisach, jak i w spisie ilustracji, niezbędna też okazała się ich selekcja. W stałym kontakcie i przy współpracy z autorami dokonano owej koniecznej selekcji, bo na przykład w propozycji autora znajdowało się 65 pozycji, ostatecznie – po uzgodnieniu – do publikacji zakwalifikowało się 36; w innym przypadku spośród 53 zapropo-

nowanych pozycji – zakwalifikowano 23; była propozycja 55 ilustracji – zakwalifikowano 23 itd. Na podstawie materiałów nadesłanych przez autorów, w porozumieniu z nimi, a także w efekcie kwerendy uzupełniającej przygotowano podpisy pod ilustracje oraz spis takowych, według ogólnie przyjętych zasad wydawniczych.

Przygotowane materiały – referaty w pełnych wersjach autorskich oraz wybrane ilustracje do publikacji zgrupowano (podobnie jak w programie konferencji) w kilku częściach tematycznych (wg typów obiektów): zbiory i kolekcje – grafika, rysunek, malarstwo; zbiory i kolekcje – fotografia; zbiory i kolekcje – etnografia; wystawiennictwo, prace konserwatorskie, badawcze i popularyzacja; ilustracje (na etapie składu zmieniono ten układ – ilustracje włączono do tekstów referatów).

W dniu 17 lipca 2012 roku zakończono prace obejmujące przygotowanie do składu materiałów pokonferencyjnych z II Muzealnych Spotkań z Kresami; całość została przekazana dyrektorowi Muzeum Niepodległości p. Tadeuszowi Skoczkwowi, wraz z notatką o stanie opracowania, z prośbą o zaopiniowanie i nadanie dalszego biegu całemu przedsięwzięciu. Materiały zawierały: teksty referatów 33 autorów, obejmujące około 380 stron wydruku komputerowego oraz 457 ilustracji, stanowiących integralną część tekstów, podpisy pod takowe oraz ich spis; wszystko w wersji elektronicznej (utrwalone na płytach CD) oraz papierowej. W końcu tegoż roku opracowano wnioski o dofinansowanie publikacji przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Sukcesywnie wykorzystywane były różne działania towarzyszące przedsięwzięciom wydawniczym, jak opiniowanie publikacji do druku, redakcja językowa, redakcja techniczna, skład i łamanie tekstu, indeksy (nazw geograficznych i osobowych), korekty autorskie itd. W *Słowie wstępnym* do omawianej publikacji dyrektor Muzeum Niepodległości dr Tadeusz Skoczek podał, że „trudna sytuacja ekonomiczna naszego Organizatora” stała się przyczyną dużego opóźnienia druku. Ale najważniejsze, że się udało to duże przedsięwzięcie muzealne doprowadzić do końca, serdeczne podziękowania i gratulacje dla Dyrektora. Miejmy nadzieję,

że publikacja znajdzie licznych odbiorców zainteresowanych dziedzictwem Kresów.

Prace merytoryczno-organizacyjne nad przygotowaniem I i II Muzealnych Spotkań z Kresami i ich pokłosa do publikacji były dla mnie wspierającym, bardzo interesującym, niezwykle kształcącym zajęciem muzealnym. Ich właściwe wykonanie było możliwe dzięki wsparciu Dyrekcji Muzeum Niepodległości, życzliwości Kolegów, ogromnej współpracy i sympatii Autorów referatów konferencyjnych z tak wielu różnych instytucji w Polsce. Wszystkim serdecznie dziękuję. Życzę wszystkim zdrowia i pomyślności, bardzo zachęcam do kontynuacji tej formy działalności muzealnej i organizacji kolejnych Muzealnych Spotkań z Kresami. W zbiorach różnych instytucji w Polsce, mimo kataklizmów dziejowych, zachowało się wiele materiałów, interesujących pamiątek, świadectw historii Kresów Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej i należy je opracowywać, upowszechniać, bo jak napisał Stanisław Wyspiański: „A to Polska właśnie”.

Helena Wiórkiewicz